

ІСТОРІЯ

УДК 930:303.446.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/19.167579>**Марія ВОРОНОВА,***orcid.org/0000-0002-1304-8244*

аспірант

Національного університету «Острозька академія»

(Острозь, Україна) *voronova.m@online.ua*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ

У статті здійснено дослідження науково-організаційної діяльності О. Прицака, починаючи з 1940-х до кінця 1990-х років. На основі матеріалів з особистого архіву вченого висвітлено ключові напрямки його діяльності у розбудові історичної науки як за кордоном, так і в Україні. Метою статті є комплексне дослідження діяльності історика в наукових установах України та світу. Результат дослідження показує О. Прицака як визначного наукового діяча, який зробив великий внесок у розбудову орієнталістики в цілому та тюркології зокрема, а також як ідеолога та засновника Українського наукового інституту Гарвардського університету, що є чи не найбільшим досягненням у його житті.

Ключові слова: Омелян Прицак, науково-організаційна діяльність, орієнталістика, Український науковий інститут Гарвардського університету.

Mariia VORONOVA,*orcid.org/0000-0002-1304-8244*

Postgraduate student of the National University of Ostroh Academy

(Ostroh, Ukraine) *voronova.m@online.ua*

ACTIVITY OF OMELYAN PRITSAK IN SCIENTIFIC INSTITUTIONS

The article is devoted to the study of scientific and organizational activity of O. Pritsak, from the 1940s to the end of 1990s. The key directions of his activity in the development of historical science both abroad and in Ukraine on the basis of materials from the personal archive of the scientist are highlighted. The aim of the article is to study the activity of the historian in scientific institutions of Ukraine and in the world. The result of the study shows O. Pritsak as a prominent scholar who has made a great contribution to the development of Oriental studies in general and to Turkology in particular, as well as an ideologue and founder of the Harvard Ukrainian Research Institute, which was perhaps the greatest achievement in his life.

A professional historian is characterized not only by his works, but also by activities in scientific institutions. Indeed, it is the scientific and organizational activity that enables to combine the theory and practice of historical research, to popularize its further continuation and development, to involve as many interested persons as possible in the study of a particular problem by opening research institutions, establishing professional scientific periodicals, conducting seminars and conferences. These characteristics of scientific and organizational activities can be applied to O. Pritsak. The coverage of the chosen topic is relevant, since it enables one to assess in a holistic way the scientific achievements of the scientist and the significance of his activity for the development of historical science in Ukraine and in the world.

There are no special studies devoted directly to the topic of the article. But there are articles and works that reveal certain aspects of the work of O. Pritsak or are devoted to the coverage of the activities of certain scientific institutions, in which the scientist participated.

The purpose of the paper is a comprehensive study of the historian's activities in the scientific institutions of Ukraine and of the world using the following methods: chronological, comparative, analysis and synthesis.

Key words: Omelyan Pritsak, scientific and organizational activity, Oriental studies, Harvard Ukrainian Research Institute.

Постановка проблеми. Професійного історика характеризують не лише його твори, а й діяльність у наукових установах. Адже саме науково-організаційна діяльність дає змогу поєднати теорію та практику історичних досліджень, популяризувати їхнє подальше продовження та розвиток, долучити якомога більше зацікавлених осіб до дослідження певної проблематики шляхом відкриття науково-

дослідницьких установ, заснування професійних наукових періодичних видань, проведення семінарів та конференцій. Вищенаведені характеристики науково-організаційної діяльності можна застосувати і до О. Прицака. Висвітлення обраної теми є актуальним, тому що дозволяє цілісно оцінити науковий доробок вченого та значення його діяльності для розбудови історичної науки в Україні та світі.

Аналіз досліджень. Спеціальні дослідження, присвячені темі статті, відсутні. Але наявні публікації, що розкривають різні аспекти діяльності О. Прицака або присвячені висвітленню діяльності наукових установ, в якій брав участь вчений. Так, у праці А. Атаманенко досліджено діяльність Українського історичного товариства в цілому, безпосередньо багато відомостей в цьому контексті вміщено про О. Прицака (Атаманенко, 2010). Публікації О. Бубенка, Ю. Кочубея, Л. Матвєєвої, В. Рибалкіна присвячені роботі вченого у галузі розбудови сходознавчих досліджень у світі та в Україні (Кочубей, 2007; Кочубей, 2008; Кочубей, 2006; Кочубей, 1999; Матвєєва, 2008; Рибалкін, 2008). Стаття Я. Калакури присвячена діяльності О. Прицака стосовно заснування кафедри історіософії в Київському державному університеті імені Т. Шевченка (Калакура, 2011).

Мета статті – комплексне дослідження діяльності історика в наукових установах України та світу із застосуванням таких методів: хронологічного, порівняльного, аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу. Вступивши до Львівського університету у 1936 році, О. Прицак активно поринув у наукову роботу. Познайомившись з О. Домбровським, Т. Кострубою, він отримав змогу потрапити до Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ), в якому протягом 1936–1939 років отримував фахову наукову підготовку та працював в історичних комісіях. Протягом 1938–1939 років О. Прицак був науковим секретарем комісії Нової історії України. З лютого 1940 року – молодшим науковим співробітником та науковим секретарем Львівської філії Інституту історії України АН УРСР. Протягом 1942–1943 років провадив наукову діяльність у Кабінеті історії України у Львові.

З середини 1943 року фахову історичну освіту О. Прицак здобував у Німеччині в Берлінському, а згодом у Геттінгенському університетах. Тоді ж розпочинається його активна діяльність у наукових установах, участь у форумах та конференціях. Так, у 1944 році він став членом наукового товариства “Deutsche Morgenländische Gesellschaft”. У 1946 році, 9–10 листопада, в Аугсбурзі О. Прицак взяв участь у науковій конференції, організованій Українською вільною академією наук (далі – УВАН). У своїй доповіді він висвітлив питання перспектив в пошуках нових архівно-джерельних матеріалів у різних країнах Європи, зокрема в Швеції та Туреччині (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 1).

Захистивши дисертацію у 1948 році, читав лекції з орієнталістики у Геттінгенському універ-

ситеті. У 1949 році О. Прицак став членом наукового товариства “International Society for Oriental Research”. Починаючи з того ж року, він працював лектором української та польської мови і літератури (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 32), а 1951 року габілітувався з працею «Родові назви та титулатури алтайських народів» (Портнов, 2011: 188; Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 31). Там же у 1951 році він став доцентом кафедри історії Євразії та алтайської філології (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 7, 32, 64).

У 1951 році О. Прицак взяв участь у XXII Міжнародному конгресі орієнталістів у Стамбулі. Він виступав з промовою щодо українсько-турецьких культурних зв’язків. О. Прицак підкреслив у доповіді важливість зв’язків між Туреччиною та Україною в минулому і висловив побажання щодо тісніших взаємин у майбутньому. Після завершення конгресу професор Зекі Веліді, який організував при Стамбульському університеті «Інститут загальної історії тюрків» заклад, метою якого було централізувати дослідження історії усіх тюркських народів, запросив О. Прицака викладати там протягом кількох семестрів історію тюрків у Середній Азії та підготувати базу для вивчення українсько-турецьких взаємин (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 3). Одним із основних досягнень конгресу вважається його ухвала скласти й видати шляхом міжнародної наукової співпраці капітальний твір із тюркології “Grundriss der Türkischen Philologie”. О. Прицака також було запрошено до спільної роботи над підготовкою вищезгаданого твору (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 3).

Протягом 1952–1960 років О. Прицак викладав у Гамбурзькому університеті, займаючи посаду доцента сходознавства і працював у галузі алтаїстики (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 7). У 1957 році він став професором сходознавства Гамбурзького університету (Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 10, 32; Портнов, 2011: 188).

О. Прицак був одним із засновників Урало-алтайського товариства (Societas Uralo-Altica), що офіційно розпочало свою діяльність у 1952 році в Геттінгені, займаючи посаду geschäftsführer (керуючого справами) з 1952 до 1964 року. Водночас він редагував науковий часопис “Ural-Altische Jahrbücher”, серії “Ural-Altische Bibliothek”, “Slavo-orientalia”, був співредактором журналів “Central Asiatic Journal”, “Göttinger Asiatische Forschungen”, серії “Uralic and Altaic Studies” (Портнов, 2011: 188).

Разом з відомим монголістом В. Гайссінгом О. Прицак започаткував у 1958 році Постійну міжнародну конференцію алтаїстів (PIAC), що стала помітним явищем у світовій орієнталістиці, форумом, на якому обговорювалися на високому академічному рівні проблеми як історії давніх цивілізацій на територіях Сибіру, Монголії, Середньої Азії, Уральського регіону та Євразійського степу, так і питання модерної лінгвістики на базі мовного розмаїття ареалу, історії мов, порівняльного мовознавства, тюркології (Дашкевич, 2010: 25–26).

За традиціями західної науки й освіти вченого як провідного спеціаліста у своїй галузі запрошували для читання спеціальних курсів до низки університетів – Кембриджського, Краківського, Варшавського (Кочубей, 1999: 10).

У 1959 році О. Прицак відвідав СРСР. Довідка Інституту суспільних наук Академії наук УРСР від 07.05.1959 р. свідчить, що професор О. Прицак 4–8.05.1959 р. відвідав Інститут у Львові, а також отримав у подарунок наукові видання (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1038: 45).

У 1960 році О. Прицак переїхав до США. Протягом 1960–1961 років працював професором-гостем у Гарвардському університеті, а також протягом 1960–1964 років – професором сходознавства на кафедрі тюркології університету Вашингтона, керував трирічним спеціальним семінаром і працював з 5-ма докторантами (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 7, 33; Спр. 1885: 14; Кочубей, 1999: 10).

Викладацьку роботу О. Прицак поєднував з науково-дослідною. Зокрема, у 1963 році він перебував у науковому відрядженні у Європі. Метою його подорожі було збирання матеріалів для наукової праці «Історія євразійського степу VIII – XIII століть». Під час поїздки О. Прицак познайомився з рукописним матеріалом сходознавчих бібліотек, переважно Стамбула і Лондона, використовував у бібліотеках Гельсінкі, Варшави і Кракова російські і радянські джерела та літературу. Перебуваючи в Гельсінкі, О. Прицак взяв участь у міжнародній конференції алтаїстів, де виступив з доповіддю про походження чуваської мови. У Варшаві він був гостем Сходознавчого інституту Польської академії наук, де для польських вчених повторив згадану доповідь. Крім того, у Варшаві і Кракові він виступав з доповіддю про систему старотюркської рунічної абетки (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 14).

У 1964 році О. Прицак був запрошений Р. Якобсоном на роботу до Гарвардського університету. Тут він став професором загальної лінгвістики та тюркології (Прицак, 1991: 74).

Також у цей період О. Прицак брав активну участь у діяльності УВАН. У грудні 1964 року молоді вчені УВАН висунули ідею видання українознавчого журналу трьома західноєвропейськими мовами за редакцією О. Прицака, який відрізнявся б від «уванівських Анналів» змістом і періодичністю (мав би виходити раз на рік, включати три-чотири довші статті на різні теми, більшість же публікацій мали складати статті-рецензії та бібліографічні нотатки), але і цей проект не був реалізований, хоча фінансування його готове було взяти на себе одне із німецьких видавництв (Домбровський, 2009: 189). За інформацією, поданою в резюме дискусії серед членів УВАН з цього приводу, укладену М. Лабунькою публікацію журналу готове було взяти на себе нідерландське видавництво «Мутон» (Вісті УВАН, 2004: 173).

28 лютого 1965 року О. Прицак виступив на конференції УВАН. Його доповідь складалася з двох частин. У першій він окреслив політичну географію євразійського степу, а в другій – говорив про тюркські елементи в «Слові о полку Ігоревім» (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 17).

У перші роки діяльності Українського історичного товариства (далі – УІТ) О. Прицак став його членом, а у 1968 році шляхом листовного референдуму його було обрано до Управи УІТ (Атаманенко, 2010: 134). Історик взяв активну участь у формуванні архіву УІТ, зокрема надсилав туди матеріали до бібліографії І. Крип'якевича (Атаманенко, 2010: 178). Разом з іншими членами УІТ О. Прицак брав участь у конвенціях Американської асоціації для підтримки (розвитку) славистичних студій – AAASS (American Association for the Advancement of Slavic Studies). Один з таких наукових заходів відбувся у 1970 році – Третя конвенція Американської славистичної асоціації (Атаманенко, 2010: 329).

На початок 1970-х років припадає розквіт професорської та науково-організаційної діяльності О. Прицака. Він багато викладав, пропонуючи студентам як оглядові, так і спеціальні курси з історії України від давнини до сучасності, брав участь у наукових заходах. Зокрема, 24–25 травня 1969 року у Нью-Йорку відбулася Сьома Річна конференція істориків та суспільствознавців, присвячена дослідженням української імміграції в США, дієву участь у якій взяв учений (Атаманенко, 2010: 291).

Зокрема, у Гарварді О. Прицак став ініціатором створення українського наукового осередку і трьох кафедр: історії України, української літератури та української філології. Вони одержали

такі імена: історії України – імені М. Грушевського, української філології – імені О. Потебні, української літератури – імені Д. Чижевського. Український науковий інститут Гарвардського університету (далі – УНІГУ) був заснований за підтримки українського американського студентства, яке під час третього конгресу Союзу українських студентських товариств Америки 1957 року у Клівленді вирішило створити Фонд кафедр українознавства на чолі зі С. Хемичем, що став фінансовою базою створення українознавчого центру. У 1958 році Фонд був легалізований у штаті Нью-Йорк і розпочав збір коштів (Атаманенко, 2010: 271). За перші десять років кампанії серед української громади США вдалося зібрати майже 250 тисяч доларів, а 1973 року – вже 1 мільйон 800 тисяч доларів. 1968 року було укладено угоду з Гарвардським університетом про створення в ньому трьох українських кафедр. 22 січня 1968 року було відкрито першу кафедру українознавства. У 1973 році почав діяти УНІГУ. О. Пріцак обіймав посаду його директора до 1989 року. У рік відкриття тут відбувся захист першої докторської дисертації з історії України, яку написав О. Субтельний. Тема була присвячена діяльності гетьмана Пилипа Орлика за матеріалами його щоденних записок (Пріцак, 1991: 77). У 1977 році він разом з візантологом І. Шевченком розпочав видання журналу “Harvard Ukrainian Studies”, який дуже скоро здобув міжнародне визнання. Популярності серед наукового світу набув журнал “Recenzija”, в якому друкувалися рецензії на українські наукові публікації, що вийшли в Україні.

Створення кафедр українознавства у Гарвардському університеті було спочатку позитивно сприйнято УІТ та відзначено в журналі «Український історик». Для популяризації УНІГУ в «Українському історичному» була вміщена публікація О. Пріцака «Українознавчі студії в Гарвардському університеті». Однак заперечення редакції викликала теза вченого щодо відсутності українських фахівців високого рівня для роботи в університеті. Дискусія продовжувалася, до неї додалися питання щодо кампанії зі збору коштів для підтримки створення центру. Учасниками дискусії були М. Чубатий, Л. Винар, Д. Штогрин. Вона відбувалася і в особистому листуванні науковців з О. Пріцаком, і в площині публікацій у науковій періодиці (Атаманенко, 2010: 271, 272, 273).

Але коло наукової діяльності О. Пріцака не обмежувалося лише роботою в УНІГУ. Він став першим головою постійного Комітету для середньоазійських і алтайських студій. З 1977 року очолив Міжнародну асоціацію для дослідження

джерел до історії України та країн Чорномор'я XV – XVIII століття (Дашкевич, 2010: 26).

У 1980-х роках О. Пріцак ініціював роботу над серією публікацій османських джерел до історії України, а також з нагоди тисячоліття хрещення Русі – монументальну серію «Гарвардська бібліотека давнього українського письменства» (“Harvard Library of Early Ukrainian Literature”). Видання було заплановане у 150-ти томах у трьох серіях, тобто як факсиміле оригінальних текстів пам'яток історії України та переклади їх англійською та українською мовами. Воно мало включати публікації оригінальних творів, створених на території України протягом XI – XVIII століть (Пріцак, 1991: 77). Цей корпус почав реалізовуватися у 1987 році за фінансової підтримки української діаспори (Гумницька, 2008: 275). Було видано 10 томів оригіналів та 5 томів перекладів англійською мовою (Пріцак, 1991: 77).

У рамках підготовки до відзначення тисячоліття хрещення Русі О. Пріцаком було заплановано видання великої енциклопедії українського християнства у трьох частинах. Окрім цього, О. Пріцак хотів створити кафедру української релігійної думки у системі Гарвардської Теологічної школи (Пріцак, 1991: 77–78). Заснування кафедри української теології у структурі Гарвардської теологічної школи було погоджено О. Пріцаком з адміністрацією Гарвардського університету. Її відкриття залежало лише від внеску у сумі 1 мільйон доларів, що українська сторона виконати не змогла (Сидорчук, 2013: 785).

18–24 квітня 1988 року в італійському місті Равенні за ініціативою та під егідою УНІГУ відбувся міжнародний науковий конгрес, присвячений тисячоліттю хрещення Русі, на якому зібралися провідні славісти та візантологи. Підготовкою програми займалися О. Пріцак, І. Шевченко, М. Лабунька. Доповідачами були представники з діаспори, а також з Польщі, ЧССР, Угорщини, Болгарії та СРСР. Конгрес відбувся на високому науковому рівні, але частина представників української закордонної науки була дещо розчарована ним через використання у значній частині доповідей традиційної для радянської та західної історіографії наукової термінології, де рідко вживалися терміни, що конкретизували українське звучання проблеми, які християнізацію Русі переводили в російськоцентричну площину, хоча в програмі Конгресу назви доповідей були переважно термінологічно витриманими. В цілому на Конгресі прозвучало понад 50 доповідей, було обговорено широке коло проблем, зокрема візантійські впливи на Русь, різні аспекти

християнізації та її наслідків (Атаманенко, 2010: 310, 311).

26 квітня–2 травня 1988 року О. Прицак взяв участь у мюнхенському науковому Конгресі з нагоди 1000-річчя хрещення України, ініціаторами якого були НТШ в Європі та УВУ, а співорганізаторами виступили УІТ та інші українські наукові інституції і навчальні заклади (Атаманенко, 2010: 311).

У 1988 році у Неаполі за активної участі О. Прицака було засновано Міжнародну асоціацію українців (далі – МАУ). Створення МАУ відбулося в рамках міжнародної конференції українців у Неаполі 29 травня–3 червня 1988 року (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 130: 7). Було ухвалено статут організації. Загальними засадами її діяльності проголошувалися такі:

1) Міжнародна асоціація українців є організацією науковців і діячів культури, яка має на меті сприяти україністичним студіям у різних країнах світу, обмінові інформацією щодо джерельної бази і наукових досліджень, їх координації, поширенню знань про українську культуру в світі;

2) асоціація заснована за ініціативою вчених різних країн, які працювали у галузі гуманітарних та суспільних наук, об'єктом дослідження яких є історія та культура України. Вона складається з рівноправних національних осередків та у своїй діяльності спирається на науковий потенціал Академії наук УРСР та інших наукових україністичних центрів світу, підтримує наукові контакти з Міжнародним комітетом славістів, Міжнародною організацією для дослідження та поширення слов'янських культур та іншими міжнародними науковими організаціями (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 130: 10).

Президентом Міжнародної асоціації українців було обрано В. Русанівського. Самого ж О. Прицака було обрано головою археографічної комісії (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 130: 10).

Політичні реформи в СРСР відкрили О. Прицаку можливість приїжджати в УРСР й робити перші кроки для налагодження наукових контактів Українського наукового інституту Гарвардського університету з українськими науковими інституціями, університетами та окремими фахівцями. В Інституті історії АН УРСР він узяв участь у плануванні та організації діяльності Археографічної комісії АН УРСР.

3 липня 1989 року він зробив публічний виступ перед співробітниками Інституту, розповів по УНІГУ. А потім став одним із підписантів

Декларації про підсумки проведення зустрічей та основні принципи, форми і напрями співробітництва між Археографічною комісією АН УРСР, Археографічною комісією УНІГУ й Археографічною комісією Міжнародної асоціації українців у спільному виданні пам'яток історії та культури українського народу. За результатами цих зустрічей вдалося домовитися про видання історичних джерел спільними зусиллями Гарвардського університету й Інститутами історії АН СРСР та АН УРСР. Він мав ділові зустрічі з начальником Головного архівного управління при Раді міністрів УРСР Б. Іваненком, директором видавництва «Наукова думка» Ю. Храмовим, директором ЦНБ імені В. Вернадського АН УРСР М. Сенченком, директором Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника АН УРСР М. Лизанцем, на яких обговорювалися питання співпраці щодо спільних видань джерел з історії України, історії її культури та літератури. Було передбачено широкий обмін мікрофільмами архівних документів, що стосуються історії України та суміжних з нею земель, а також спеціалістами в галузі археографії для стажування і консультацій під час підготовки спільних видань на поліграфічній базі «Наукової думки» та видавництва УНІГУ. Обговорювалася можливість передачі американською стороною Археографічній комісії АН УРСР комп'ютерної системи з метою впровадження електронно-обчислювальної техніки і створення баз даних джерелознавчої інформації (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1886: 1).

18 травня 1990 року Загальні збори обрали його іноземним членом Академії наук УРСР зі спеціальності «Сходознавство» (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 8; Спр. 1041). Вчений став головним лобістом ідеї відновлення в Україні наукового сходознавства та вивчення східних мов.

28 серпня 1990 року в Києві О. Прицак взяв участь у роботі Першого конгресу Міжнародної асоціації українців, що був організований Асоціацією, Академією Наук УРСР та Республіканською асоціацією українців на чолі з І. Дзюбою (Атаманенко, 2010: 318–319).

16 січня 1991 року Президія академії наук УРСР на своєму засіданні присудила О. Прицаку премію імені А.Ю. Кримського за цикл робіт з проблем сходознавства (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1045). Премія присуджувалася вперше, адже була заснована лише 1990 року. Присудження першої української сходознавчої премії імені А.Ю. Кримського професору О. Прицаку – це визнання його внеску у від-

родження українського сходознавства і в розвиток української гуманітарної науки, у вкорінення її в ґрунт світової науки (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1886: 12).

У лютому 1991 року було проведено конференцію, присвячену 120-річчю від дня народження А. Кримського. Відтоді було започатковано проведення заходу «Сходознавчі читання ім. А. Кримського» та постійного наукового сходознавчого семінару (Кочубей, 2008: 15).

20–26 жовтня 1991 року в Києві та Криму відбулася Міжнародна орієнталістична конференція «Україна й Османська імперія XV–XVIII ст.: проблеми джерелознавства та історіографії». Під час конференції 22 жовтня 1991 року президія Академії наук України ухвалила рішення про створення Інституту сходознавства.

О. Пріцак ще в 1990 році чітко сформулював пріоритети організації нового інституту, директором якого був до 1999 року: фахові кадри, власна наукова бібліотека та періодичний спеціалізований сходознавчий часопис (Рибалкін, 2008: 74). На початковій стадії існування Інституту О. Пріцак робив усе, щоб вивести його на відповідний науковий рівень (Матвєєва, 2008: 7). Він поринув в організаційну роботу, добирав кадри для Інституту, організовував щотижневий науковий семінар, працював з аспірантами, створював відповідну матеріальну базу, редагував відроджений ним же журнал «Східний світ», започаткував видання журналу «Сходознавство», поновив видання “Studies in Ottoman Documents Pertaining to Ukraine and the Black Sea Countries”, займався комплектуванням бібліотеки, відкриттям спеціалізованої ради для захисту дисертацій і навіть відбудовою садиби-музею А. Кримського у Звенигородці (Матвєєва, 2008: 8).

Окрім розбудови сходознавчої науки, вчений займався й іншими питаннями розвитку історичної науки в Україні. Він запропонував створити кафедру історіософії у Київському державному університеті ім. Т. Шевченка, викладав навчальний курс з філософії та методології історії на історичному факультеті, розкриваючи перед студентами знання про новітні течії західної філософії та нові досягнення сучасної історіографії (Калакура, 2011: 39–40). Однак практична організація кафедри всіяко гальмувалася. О. Пріцак, незважаючи на це, продовжував читати лекції, проводити семінари, консультувати аспірантів, студентів. Зрештою, задумана кафедра історіософії так і не була укомплектована і не розгорнула своєї роботи. Лекційні курси О. Пріцака було передано на кафедру джерелознавства (Калакура, 2011: 40).

У 1993 році діяльність науковця була відзначена нагородами. У березні йому була присуджена премія Українського відділення міжнародної наукової організації «Міжнародний центр наукової культури – Всесвітня Лабораторія» за видатний особистий внесок у розвиток гуманітарної та духовної сфери (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1046). 19 серпня Указом Президента України О. Пріцака було нагороджено Почесною відзнакою Президента України за визначний особистий внесок у розвиток української гуманітарної науки, багаторічну плідну наукову та громадську діяльність (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1047: 1). 31 грудня він став лауреатом Державної премії в галузі науки і техніки за цикл праць «Україна і Схід» (1981–1992 рр.) (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1035: 61).

Через погіршення стану здоров'я наприкінці 1990-х років О. Пріцак зняв із себе повноваження директора Інституту сходознавства й повернувся до США. Там він продовжував свої наукові студії, підготував до друку кілька праць, керував науковими студіями дослідників (Калакура, 2011: 43).

Як учений зі світовим ім'ям О. Пріцак протягом своєї наукової діяльності був обраний членом-кореспондентом Турецької академії мови (1957), членом-кореспондентом Академії фінно-угрських наук Фінляндії (1958), членом-кореспондентом Фінського сходознавчого товариства (1953), дійсним членом Німецького сходознавчого товариства, дійсним членом Британського королівського товариства сходознавства, академіком Американської академії наук (1970), отримав звання Почесного доктора літератури канадського Університету Альберта (1985) тощо. (Наукова бібліотека НаУКМА. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 1885: 30; Спр. 1035: 33; 31).

Висновки. Отже, з огляду на проведене дослідження можемо зробити певні висновки. Діяльність О. Пріцака здобула всеукраїнське та міжнародне визнання. Він зробив великий внесок у розбудову сходознавства, став відомим у галузі алтаїстики та тюркології. Окремим його досягненням є заснування Українського наукового інституту у Гарвардському університеті та популяризація українознавчих досліджень за кордоном. Вчений багато зусиль доклав і до видавничої діяльності, заснувавши декілька часописів, для більшості з яких був головним редактором. Він був членом багатьох світових наукових товариств, академій наук, здобув звання почесного доктора багатьох університетів, став лауреатом престижних державних премій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність (1965–1991). Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с.
2. Гумницька Н. Омелян Прицак – автор показової моделі українознавчих досліджень у Гарвардському університеті. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острого: РВВ Національного університету «Острозька академія», 2008. Вип. 11. С. 266–279.
3. Дашкевич Я. Омелян Прицак: життя і творчість – творчість і життя. Вісник НТШ. Львів. 2010. № 43. С. 25–27.
4. Документ про діяльність академії (1964): резюме дискусії. Вісті УВАН. 2004. Ч. 3. С. 173–180.
5. Домбровський О. Спомини. Нью-Йорк, Львів, Острог, 2009. 373 с.
6. Калакура Я. С. Професор Омелян Прицак відродив історіософію в Київському університеті. 2011. URL: priansak-center.com/book/Issue_4-5/8_Kalakura.doc (дата звернення: 29.04.2018).
7. Кочубей Ю. М. Акад. Омелян Прицак і урало-алтаїстика. Сходознавство. Київ, 2007. № 38. С. 6–12.
8. Кочубей Ю. М. Академік Омелян Прицак і відродження українського сходознавства. Східний світ. 2008. № 3. С. 13–21.
9. Кочубей Ю. Омелян Прицак. Східний світ. 2006. № 2. С. 210–212.
10. Кочубей Ю. М. Слово про Омеляна Прицака. Східний світ. Київ. 1999. № 1–2. С. 6–19.
11. Матвеева Л. В. Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського: сьогоднішня. Східний світ. 2008. № 3. С. 7–12.
12. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 130.
13. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1035.
14. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1038.
15. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1046.
16. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1047.
17. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1885.
18. Наукова бібліотека НАУКМА. Ф. 10. Оп. 1, Спр. 1886.
19. Портнов А. Історії істориків: обличчя й образи української історіографії ХХ століття. Київ: Критика, 2011. 245 с.
20. Прицак О. Мій шлях історика. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. Київ–Кембридж, 1991. С. 62–78.
21. Рибалкін В. С. Як відроджувався «Східний світ». Східний світ. 2008. № 3. С. 74–76.
22. Сидорчук Т. До історії відзначення тисячоліття хрещення Русі-України: за матеріалами архіву Омеляна Прицака. 2013. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2341>.

REFERENCES

1. Atamanenko A. Ukrayins'ke istorychne tovarystvo: ideyi, postati, diyal'nist' (1965–1991) [Ukrainian Historical Association: ideas, individuals, activities (1965–1991)]. Ostroh: Vyd-vo Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya", 2010. 672 p. [in Ukrainian]
2. Humnyts'ka N. Omelyan Pritsak – avtor pokazovoyi modeli ukrayinoznavchychk doslidzhen' u Harvards'komu universyteni [Omelyan Pritsak is the author of an exemplary model of Ukrainian studies at Harvard University]. Scientific notes of the National University of Ostroh Academy: Historical sciences. Ostroh: RVV Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya", 2008. Vyp. 11. P. 266–279. [in Ukrainian]
3. Dashkevych YA. Omelyan Pritsak: zhyttya i tvorchist' – tvorchist' i zhyttya [Omelyan Pritsak: life and work - creativity and life]. Visnyk NTSH. L'viv, 2010. №43. P. 25–27. [in Ukrainian]
4. Dokument pro diyal'nist' akademiyi (1964): rezyume dyskusiyi [Document on the activities of the Academy (1964): summary of the discussion]. Visti UVAN, 2004. Vol. 3. P. 173–180. [in Ukrainian]
5. Dombrov's'kyi O. Spomyny [Memories]. New-York, Lviv, Ostroh, 2009. 373 p. [in Ukrainian]
6. Kalakura YA.S. Profesor Omelyan Pritsak vidrodyv istoriosofiyu v Kyiv's'komu universyteni [Professor Omelyan Pritsak revived historiosophy at Kyiv University] 2011. URL: priansak-center.com/book/Issue_4-5/8_Kalakura.doc (дата звернення: 29.04.2018). [in Ukrainian]
7. Kochubey YU.M. Akad. Omelyan Pritsak i uralo-altayistyka. Skhodoznavstvo [Acad Omelyan Pritsak and ural-altaistic studies]. Kyiv, 2007. № 38. P. 6–12. [in Ukrainian]
8. Kochubey YU.M. Akademik Omelyan Pritsak i vidrodzhennya ukrayins'koho skhodoznavstva [Academic Omelyan Pritsak and the revival of Ukrainian Oriental studies]. The eastern world. 2008. №3. P. 13–21. [in Ukrainian]
9. Kochubey Y. U. Omelyan Pritsak [Omelyan Pritsak]. The eastern world. 2006. № 2. P. 210–212. [in Ukrainian]
10. Kochubey Y. U. Slovo pro Omelyana Pritsaka [The word about Omelyan Pritsak]. The eastern world. Kyiv. 1999. № 1–2. P. 6–19. [in Ukrainian]
11. Matvyyejeva L. V. Instytut skhodoznavstva im. A.YU. Kryms'koho: s'ohodennya [Institute of Oriental Studies named after A.Yu. Crimean: the present time]. The eastern world, 2008. №3. P. 7–12. [in Ukrainian]
12. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 130. [in Ukrainian]
13. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1035. [in Ukrainian, English, German]
14. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1038. [in Ukrainian, English, German]
15. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1046. [in Ukrainian]
16. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1047. [in Ukrainian]
17. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1885. [in Ukrainian]
18. Naukova biblioteka NAUKMA. F. 10. Op. 1, Spr. 1886. [in Ukrainian]
19. Portnov A. Istoriyi istorykiv: Oblychchya y obrazy ukrayins'koyi istoriohrafii XX stolittya [Historians and their Histories: Aspects of Ukrainian Historiography in the 20th Century]. Kyiv: Krytyka, 2011. 245 p. [in Ukrainian].
20. Pritsak O. Mij shlyakh istoryka [My historian's way]. Istoriosofiya ta istoriohrafiiya Mykhayla Hrushevs'koho. Kyiv – Kembrydzh, 1991. P. 62–78. [in Ukrainian]
21. Rybalkin V. S. Yak vidrodzhuvavsya "Skhidnyy svit" [How the "Eastern World" revived]. The eastern world. 2008. № 3. P. 74–76. [in Ukrainian]
22. Sydorчук Т. Do istoriyi vidznachennya tysyacholittya khreshchennya Rusi-Ukrayiny: za materialamy arkhivu Omelyana Pritsaka [To the history of the celebration of the Millennium of the baptism of Rus-Ukraine: based on the materials of the archive Omelyan Pritsak] 2013. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2341>. [in Ukrainian].

Статтю подано до редакції 10.05.2018 р.